

ФУНКЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗЕМСЬКИХ ШКІЛ ЛОХВИЦЬКОГО ПОВІТУ

Анотація. Дана стаття присвячена проблемам архітектурно-функціонального планування сільських шкільних будівель на прикладі земських шкіл Лохвицького повіту, зведених за проектами О.Г. Сластіона. Розглянуто основні функціональні зони шкільної будівлі та їх взаємозв'язок одна з одною.

Ключові слова: *земські шкільні будівлі, О.Г. Сластіон, Лохвицький повіт, функціональна організація, земство.*

Актуальність теми. Україна продовжує своє інтегрування в європейську спільноту і її подальший розвиток в цьому напрямі неможливий без розвитку освіти, як вирішального фактору модернізації економіки, підготовки кадрового та інтелектуального потенціалу країни, а також сталого розвитку аграрного комплексу. В сьогоденних умовах нашого життя, коли відбувається процес створення нових структур управління на місцях, поряд з проблемами реформування освіти, проблеми місцевого самоврядування також набувають гострого та актуального звучання. Тому теоретичний та практичний досвід земств в створенні та розвитку початкової освіти на селі є надзвичайно цікавим та цінним з точки зору управління, будівництва та архітектурно-функціональної організації.

Аналіз досліджень та останніх публікацій. Проблемами становлення та розвитку земської освіти в свій час займалися А.М. Гуз, П.Г. Лузан, С. Кікто, М. Сахній, Ш. Шумілова, М.О. Мінц та інші науковці. Заслуговує на увагу творчий доробок архітекторів П.Ф. Альошина, К.М. Жукова, А.Н. Бекетова, Д.М. Дяченка, В.Г. Кричевського у царині проектування загальноосвітніх шкіл (у тому числі земських).

Вагомий внесок у дослідження архітектури земських шкіл у ХІХ – на початку ХХ століття зробили науковці: О.Г. Сластіон, В.В. Чепелик, В.М. Ханко та інші[7].

Мета статті. Аналіз функціонального вирішення земських шкільних будівель Лохвицького повіту, запроєктованих О.Г. Сластіоном в 1909 – 1914 роках.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть на території сучасної України не існувало єдиної системи початкової освіти. Освіту можна було отримати церковно-парафіяльних, земських, приватних та міських школах, що мали різну відомчу приналежність. Земськими школами були переважно сільські школи, де окрім них існували лише церковно-

парафіяльні. Відповідно до опитувань, що проводилися в кінці XIX століття, земські школи були найбільш популярними серед сільського населення [5].

Земські школи підпорядковувалися земствам, які в свою чергу не мали можливості формувати освітню програму, а впливали на земські школи опосередковано, займаючись підготовкою вчителів та набором персоналу. Земство було повністю самостійним в галузі будівництва та експлуатації шкільних будівель. На початковому етапі існування земства під шкільні будівлі пристосовувалися існуючі будівлі, але вже перші перевірки довели їх непридатність до проведення в них повноцінного освітнього процесу. Тому земство відносилося до проблем шкільної гігієни і постійно вдосконалювало норми проектування шкіл – «Правила для постройкі школьных зданий с пособием от земств». Такі правила були розроблені Московським, Новгородським, Курським, Тамбовським, Саратовським та іншими земствами. Всі ці правила мали на меті убезпечити шкільні будівлі від крупних технічних помилок з боку приватних забудовників. Можна сказати, що до початку XX століття в земстві склалася характерна типологічна схема, що відображала специфіку земських шкіл:

1. школи поділялися за кількістю класів, де проводилися заняття на одно-, дво-, трьох- та чотирьохкомплектні;
2. шкільні будівлі окрім класних кімнат мали додаткові приміщення – приміщення для вчителя, кухню, господарчі приміщення;
3. в дво-, трьох- та чотирьохкомплектних школах між класами пропонувалося влаштовувати розбірну перегородку для перетворення класів в великі аудиторії. Розбірні перегородки рекомендувалося робити звуконепроникними.

Полтавське земство провело комплексне обстеження та збило відомості про стан та потреби сільських шкіл. В ході цього обстеження було встановлено, що народні школи перебували в глибокому занепаді: не вистачало приміщень, учителів, підручників. Основна причина незадовільного стану справ полягала у відсутності фінансової підтримки народної освіти з боку держави [2].

У 1867 році були призначені перші земські субсидії на платню вчителям, оренду будинків під школи, закупівлю меблів, письмового приладдя та книг для читання у Полтавському, Лохвицькому, Переяславському, Роменському, Лубенському повітах. Водночас повітові земства почали відкривати власні земські школи та дбати про їх добробут і матеріальне забезпечення.

За десять років земського фінансування кількість шкіл збільшилася на 25%, мережа церковно-парафіяльних шкіл скоротилася з 347 до 52 навчальних закладів [2].

У 1898 році була створена комісія, яка склала картограму мережі початкових народних училищ в повітах, збирала відомості про необхідну кількість шкіл, щоб забезпечити всіх дітей віком 8 – 11 років шкільними місцями. Цього ж року Лохвицьке зібрання найпершим серед повітових земств Лівобережної України приступило до розширення шкільної мережі. За 7 років передбачалося відкрити 34 нові школи та відремонтувати та розширити 14 діючих училищ.

На протязі 1909 – 1913 років в селах Лохвицького повіту з'явилися перші земські школи за проектами О.Г. Сластіона. Створені художником проекти одно-, дво-, трьох- та чотирьох комплектних земських шкіл передбачали спорудження одноповерхових дерев'яних обличкованих цеглою будівель [11]. Одно- та двокомплектні школи мали асиметричну композицію, трьох- та чотирьохкомплектні школи – симетричну композицію фасадів. Всі будівлі земських шкіл мали чітку функціонально-планувальну організацію на підставі зонування учбових та допоміжних приміщень.

План цих шкіл підпорядковані вимогам доцільності, які виявилися в функціональному групуванні приміщень. Учбова зона включала вхідний тамбур, роздягальню, рекреацію, класні кімнати та кімнату вчителя. В плані школи була присутня житлова зона, в яку входили квартира вчителя з кухнею, господарче приміщення та вітальня. Поряд з житловою зоною знаходилося окреме приміщення для бібліотеки. Учбовий блок був дещо вищий за житлову та господарську частини.

При проектуванні шкіл розміри класних приміщень встановлювалися у відповідності з числом та розміром парт. Освітлення кімнат здійснювалося за рахунок великих шестикутних вікон. О.Г. Сластіон застосував розкладні дерев'яні перегородки, які дозволяли об'єднувати класні приміщення між собою в одну велику залу. Застосування трансформованого внутрішнього простору дозволило збагатити планувальну композицію земських шкіл.

У тогочасній пресі ці проекти оцінювалися позитивно, підкреслювалося їх вдале пристосування до вимог шкільної гігієни, а також деякі практичні переваги щодо приміщень класів та вчительських квартир, що вигідно відрізняло ці школи від шкіл звичайної будови [11].

Функціонально-планувальне вирішення визначило об'ємну композицію будівель шкіл. Одно- та двокомплектні школи мали Г-подібний план, а школи з трьома та чотирма класами – вирішення плану у вигляді літери V і П. Кожна школа мала одну чи дві башти, які мали певне значення для вирішення загального силуету селища.

Під впливом проектів О.Г. Сластіона почали розроблятися проекти земських шкіл для інших регіонів України.

Висновок. Особливістю сучасної сільської школи України є її малочисельність, відсутність належної матеріально-технічної бази, територіальна недоступність, невідповідність освітнім потребам та сучасним соціально-економічним умовам. Дане дослідження враховує практичний досвід проектування та будівництва земських шкіл в Лохвицькому повіті для розробки рекомендацій щодо архітектурно-планувальної організації будівель сільських шкіл

Список літератури.

1. Андрійчук Н.М. Початкова народна школа кінця ХІХ–початку ХХ ст.: ретроспектива її становлення / Н.М. Андрійчук // ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка: зб. наук. пр. – Житомир, 2006. - № 29. – С. 115-118.
2. Бабенко Л.Л., Шульга С.В., Зелюк В.В. Економічна діяльність Полтавського губернського земства у другій половині ХІХ – на початку ХХ століть [Навчальний посібник для профільного навчання [історичний та економічний профілі]: навчальний посібник / Бабенко Л.Л., Шульга С.В., Зелюк В.В.; ПОППО; ПНПУ. – Полтава, 2012. – 80 с.
3. Гуз А.М. Культурно-освітня діяльність земських установ в Україні (1864 – 1914 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / А.М. Гуз; Київський університет імені Тараса Шевченка. – К., 1997.- 16 с.
4. Жук В.Н. Наш рідний край: з історії освіти на Полтавщині в дореволюційний період [збірник] / В.Н. Жук, Т.П. Пустовіт. – Полтава, 1991. - №12. – 87 с.
5. Каптерев П.Ф. История русской педагогики / П.Ф. Каптерев. Петроград, 1915. 350 с.
6. Комлев А.А. Типологические аспекты архитектурного проектирования сельских земских школ в Саратовской губернии в конце ХІХ - в начале ХХ века / А.А. Комлев // Вестник Саратовского государственного технического университета: научно-технический журнал – Саратов, 2007. - № 2 (24) Выпуск 1. – С. 124 – 127.
7. Макуха О.В. Передумови виникнення земських шкіл на Україні./ О.В. Макуха// Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: Збірка наукових праць з мистецтвознавства, архітектурознавства і культурології / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України. Випуск десятий. – К., 2014. – 318 с.
8. Отчёт о состоянии профессиональных учебных заведений Полтавского губернского земства. – Полтава, 1906. – 175 с.

9. Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. Кудрицького А.В. – К.: «УРЕ» ім. М.П. Бажана., 1992. – 1024 с.

10. Сахній М. Зародження земської освіти на Лівобережній Україні в другій половині XIX – на початку XX століть. – Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/10510/1/11sm.pdf>. - 06.07.2014.

11. Чепелик В.В. Український архітектурний модерн / Упорядник З.В. Мойсеєнко-Чепелик. – К.: КНУБА, 2000. – 378 с.

Abstract. This article deals with the problems of architectural and functional planning of rural school buildings in case of zemsky schools Lokhvitsky provincial nobility. These bildings were built by A.G. Slastion. The main functional areas of school buildings and their relationship with each other. Considered the main functional areas of school buildings and their intercommunication with each other.

Keywords: zemsky school buildings, O.G Slastion, Lokhvitskiy provincial nobility, functional organization, zemstvo.

Аннотация. Данная статья посвящена проблемам архитектурно-функционального планирования сельских школьных зданий на примере земских школ Лохвицкого уезда, построенных по проектам О.Г. Сластиона. Рассмотрены основные функциональные зоны школьного здания и их взаимосвязь между собой.

Ключевые слова: *земские школьные здания, О.Г. Сластион, Лохвицкий уезд, функциональная организация, земство.*